

TIDSSKRIFT FOR
DANSKIDAKTISK FORSKNING

Hva skal vi med førstespråk- didaktiske klassikere? Noen refleksjoner med utgangspunkt i antologien *Norskdidaktiske klassikere*

*Jonas Bakken, professor i norskdidaktikk,
Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo.*

Det nystartede *Tidsskrift for danskdidaktisk forskning* planlegger å kombinere publiseringen av originale vitenskapelige artikler med det de kaller «En klassiker genlæst». Å lese noen av fagets klassiske tekster på nytt er en god idé og kan bringe mange interessante perspektiver inn i vår tids faglige diskusjoner. Samtidig vekkes det flere prinsipielle spørsmål som tidsskriftets redaksjon må ta stilling til: Hva gjør en danskdidaktisk tekst – eller en førstespråkdidaktisk tekst generelt – til en klassiker? Hvilke av fagfeltets mange tekster skal tildeles klassikerstatus, og hvilke tekster skal velges bort? Og hvilken rolle kan klassikerne spille i dag? Slike spørsmål måtte jeg selv ta stilling til da jeg redigerte *Norskdidaktiske klassikere*, en antologi som ble utgitt på Fagbokforlaget våren 2024, og som ble distribuert til norsklærere og norskdidaktikere gjennom bokklubben til Landslaget for norskundervisning (LNU).

I denne artikkelen vil jeg innlede til en diskusjon om hva spalten «En klassiker genlæst» kan være, gjennom å dele noen av refleksjonene jeg gjorde i arbeidet med antologien.

Oppbygningen av *Norskdidaktiske klassikere*

Norskdidaktiske klassikere er en samling av elleve norskdidaktiske tekster som opprinnelig ble publisert i årene mellom 1981 og 2012. Jeg ønsket å dekke store deler av norskdidaktikkens historie, og 1981 ble valgt som startpunkt fordi dette var året da *norskdidaktikk* ble lansert som betegnelse på det nye studiefaget i lærerutdanningen som skulle trekke forbindelser mellom vitenskapsfaget nordisk og skolefaget norsk. At utvalget stopper akkurat i 2012, har mer pragmatiske årsaker. Hovedpoenget med dette bokprosjektet var å bringe eldre fagtekster inn i vår egen tid, og da kunne ikke tekstene være altfor nye. Jeg vurderte å sette 2010 som grense, slik at utvalget dekket akkurat 30 år. Det var imidlertid en tekst av den toneangivende litteraturredaktøren Sylvi Penne fra 2012 som jeg veldig gjerne ville ha med, ettersom den har blitt høyaktuell etter innføringen av ny norsklæreplan i 2020. Jeg valgte derfor å ta med Pennes tekst og sette sluttstrek for utvalget i 2012.

“ Skrive-
oppdraget til
kommentar-
forfatterne
var enkelt:
De skulle
presentere
klassiker-
teksten,
forklare
hvorfor den
fortjener
klassikerstatus,
og diskutere
hvilken
relevans
teksten har
for norsk-
didaktikken
og norskfaget
i dag.

Følgende elleve tekster er inkludert i antologien:

- Frøydís Hertzberg: «Tusenbenets vakre dans» (2001)
- Olga Dysthe i samarbeid med Mari-Ann Igland:
«Arbeidet i klasserommet» fra *Ord på nye spor. 2. utgave* (1993)
- Kjell Lars Berge: «Å skrive stil i dag» fra *Skolestilen som genre* (1988)
- Astrid Roe: «Leseprøver» fra *Lesedidaktikk* (2008)
- Jon Smidt: «Lesere og lesing» fra *Seks lesere på skolen* (1989)
- Sylvi Penne: «Når delen erstatter helheten.
Litterære utdrag og norskfagets lærebøker» (2012)
- Torlaug Løkensgard Hoel: «Språk som livsinstrument eller:
Tale og samtale i klasserommet» (1993)
- Olga Dysthe: «Det flerstemmige og dialogiske klasserommet»
fra *Det dialogiske klasserommet* (1995)
- Frøydís Hertzberg: «Norskfaget og grammatikken etter 1980»,
fra *Norsk grammatikkdebatt i historisk lys* (1995)
- Geir Lorentsen m.fl.: utdrag fra *Frå dialekt til nynorsk* (1981)
- Laila Aase: «Norskfaget – skolens fremste dannelsesfag» (2005)

Til hver av de elleve klassikertekstene hører det en nyskrevet kommentarartikkel, skrevet av sentrale norskdidaktikere i dag. Disse kommentarartiklene vil trolig ha mye til felles med tekstene i den planlagte spalten «En klassiker genlæst». Skriveoppdraget til kommentarforfatterne var enkelt: De skulle presentere klassikerteksten, forklare hvorfor den fortjener klassikerstatus, og diskutere hvilken relevans teksten har for norskdidaktikken og norskfaget i dag. Ut over dette sto forfatterne fritt til å utforme teksten slik de ville. Forfatterne løste også skriveoppdraget på ulike måter, og blant kommentarartiklene finner vi alt fra nøkterne redegjørelser via kreative essays til kritisk polemikk.

I tillegg til klassikerne og kommentarartiklene inneholder antologien en nyskrevet artikkel: «Mellom inkludering og indigenisering: Om utvikling av norskdidaktisk forskning om samiske tema» av Hilde Sollid og Åse Mette Johansen. Jeg ønsket å ha med en klassikertekst om samisk i norskfaget, men dessverre er dette emnet en forsømt del av norskfaget og norskdidaktikken, så det lot seg ikke gjøre å finne en slik artikkel. Jeg ba derfor Sollid og Johansen – to forskere som nylig har gjort et pionerarbeid innenfor dette temaet – om å skrive en artikkel om hvorfor en slik klassiker mangler. Der en klassikertekst om samisk skulle stått, satte vi i stedet inn et samisk ordtak: «En flygende fugl finner noe, men den som bare holder seg i ro, finner ingenting.»

“ «En flygende fugl finner noe, men den som bare holder seg i ro, finner ingenting.»
Samisk ordtak

Hva er en klassiker?

Jeg definerte to hovedkriterier som tekster måtte oppfylle for å kunne regnes som norskdidaktiske klassikere og inkluderes i antologien. For det første skulle tekstene ha vært viktige for norskdidaktikken og/eller norskfaget i skolen da de kom, og de skulle gjerne også ha hatt en lang virkningshistorie. Blant annet inkluderte jeg tekster som bidro til vesentlige endringer i norskundervisningen i skolen, slik som Olga Dysthes *Ord på nye spor*, som var viktig for utbredelsen av den prosessorienterte skrivepedagogikken i skolen. Jeg inkluderte også tekster som representerte paradigmeskifter i den norskdidaktiske forskningen, blant annet Kjell Lars Berges *Skolestilen som genre*, som la mye av grunnen for den moderne tekstvitenskapelige forskningen om elevtekster.

For det andre var det et kriterium at tekstene skulle ha relevans for norskfaget i dag. Jeg ønsket altså ikke å lage et historisk arkiv over norskdidaktikkens utvikling, og noen potensielle klassikertekster ble valgt bort fordi de behandlet didaktiske problemstillinger som var sterkt forankret i tidligere læreplaner eller i spesifikke skolehistoriske kontekster. Det skal samtidig understrekes at relevanskriteriet var definert forholdsvis vidt, og at relevansen kunne ta ulike former. For eksempel presenterer Jon Smidts *Seks lesere på skolen* en form for litteraturundervisning som har fått fornyet aktualitet etter innføringen av ny norsklæreplan i 2020; *Frå dialekt til nynorsk* av Geir Lorentsen og kolleger introduserer en undervisningsmetodikk som fortsatt er i bruk, over 40 år senere; Laila Aases «Norskfaget – skolens fremste dannelsesfag» kan derimot leses som en kritikk av den veien norskfaget har gått siden læreplanreformen Kunnskapsløftet i 2006, og som et argument for et annet og mer dannelsesorientert norskfag enn det vi har i dag.

Utvelgelsen av tekster

Utvalget tekster i antologien er fullt og helt mitt eget, men jeg hentet inspirasjon og støtte mange steder underveis i prosessen, og jeg forsøkte også å utfordre mine egne vurderinger. Innledningsvis skrev jeg en liste over tekster som har betydd mye for meg som student, forsker og underviser i norskdidaktikk. Hver av tekstene ble så vurdert opp mot kriteriene om at de skulle ha vært viktige for norskdidaktikken og/eller norskfaget, og at de skulle ha relevans for dages skolefag.

Jeg supplerte utvalget ved å søke gjennom pensumlister fra lærer-utdanningene etter tekster som gikk igjen ved flere universiteter og høyskoler, og som hadde vært pensum gjennom mange år. Jeg forsøkte også å finne tekster som var mye sitert i forskningsarbeider og masteroppgaver i norskdidaktikk. Det viktigste var imidlertid de mange samtalene jeg hadde med norskdidaktiske forskere, lærer-utdannere, lærere og studenter. Jeg spurte om hvilken norskdidaktisk tekst som hadde betydd mest for dem, og jeg ga dem også min liste og ba dem vurdere om de var enige i at disse tekstene kunne anses som klassikere. Det viste seg å være bred enighet om klassikerstatusen til de elleve tekstene som til slutt ble tatt med i antologien. Den endelige testen på tekstenes klassikerstatus kom da jeg ba et utvalg norskdidaktiske forskere om å skrive kommentarartikler der de begrunner hvorfor tekstene er klassikere. De ferdige kommentarartiklene viser at de elleve tekstene utvilsomt forsvare sin status som norskdidaktiske klassikere.

“ De ferdige kommentarartiklene viser at de elleve tekstene utvilsomt forsvare sin status som norskdidaktiske klassikere.

I kommentarartiklene løftes det også fram andre kvaliteter ved de ulike klassikertekstene, ut over at de var viktige da de kom, og at de har relevans for faget i dag. Det kan blant annet handle om særlige tekstlige kvaliteter, slik som de originale fortellergrepene som Frøydys Hertzberg tar i bruk i «Tusenbenets vakre dans». Det kan også handle om vitenskapelig originalitet, som når Olga Dysthe i *Det dialogiske klasserommet* viser at Mikhail Bahktins teorier om språkets dialogiske natur kan kaste nytt lys over interaksjonen i klasserommet.

I utformingen av antologien ville jeg at utvalget i liten grad skulle styres av krav om at bestemte kategorier av tekster og forfattere skulle ha en bestemt representasjon. Jeg har ikke tatt spesielle hensyn til at utvalget skal ha en jevn fordeling av for eksempel kjønn, målform (bokmål/nynorsk) eller tidsperiode. Det var den enkelte tekstens klassikerstatus som var avgjørende, og fordi de har skrevet flere klassiske tekster, ble to forfattere – Olga Dysthe og Frøydys Hertzberg – representerte med to tekster hver. Jeg ønsket imidlertid at utvalget skulle dekke mye av den faglige bredden innenfor norskdidaktikken, og jeg har inkludert både skrivedidaktikk, lesedidaktikk, litteraturredidaktikk, grammatikkdidaktikk, nynorskdidaktikk, muntlighetsdidaktikk og tekster som diskuterer norskfagets egenart.

Motivasjonen bak utgivelsen

“ De senere årene har jeg lagt merke til at flere av fagets klassiske tekster er i ferd med å bli glemt.

Én grunn til at jeg ville sette sammen og publisere en antologi med norsksdidaktiske klassikere, var at en slik bokutgivelse kunne gjøre disse tekstene tilgjengelige for forskere, studenter og lærere i dag. Flere av fagets klassikere finnes i bokutgivelser som for lengst har gått ut av produksjon, eller i papirbaserte tidsskrifter som kun er tilgjengelige i enkelte bibliotekarkiver. Tilgjengeligheten til klassikertekstene er også noe å tenke på når spalten «En klassiker genlæst» skal finne sin form. Spalten vil forhåpentligvis inspirere lesere til selv å finne fram og gjenlese klassikertekstene, men hvis klassikerne er vanskelige å få tak i, vil spalten miste noe av sin verdi. Spesielt utfordrende kan det være å få tak i eldre fagtekster fra andre land. Kanskje bør derfor spalten «En klassiker genlæst» kombineres med en gjenutgivelse av klassikerteksten, som i *Norsksdidaktiske klassikere*.

En annen viktig motivasjon bak antologien var at jeg ønsket å skape en dialog mellom norsksdidaktikken i dag og fagets egen historie. De senere årene har jeg lagt merke til at flere av fagets klassiske tekster er i ferd med å bli glemt. Det mest åpenbare eksemplet i *Norsksdidaktiske klassikere* er boka *Frå dialekt til nynorsk*. Den undervisningsmetoden som boka introduserte, lever videre, men de færreste norsksdidaktikere og norsklærere jeg har snakket med i arbeidet med antologien, visste hvor metoden kom fra, eller hva som var begrunnelsene for den. Jeg visste det heller ikke selv. En mulig årsak til en slik glemsel kan være den sterke akademiseringen og internasjonaliseringen som norsksdidaktikken har gått gjennom på 2000-tallet. Økende krav om forskningsproduksjon og internasjonal publisering gjør at norsksdidaktiske forskere i større grad enn før må delta i internasjonale utdanningsvitenskapelige forskningsfelt og referere til den faglitteaturen som er kjent innenfor disse. Under slike forhold kommer den nasjonale fagtradisjonen naturlig nok i bakgrunnen.

Denne internasjonaliseringen av faget har vært viktig for at norsksdidaktikk skal kunne forsvare sin posisjon som vitenskapelig disiplin ved universitetene, men den primære rollen til norsksdidaktikken er likevel å utdanne norsklærere til den norske skolen, og da må man også ta hensyn til den spesifikke nasjonale konteksten. Bakover i norsksdidaktikkens historie finnes det mange tekster som gir interessante perspektiver på norskfagets innhold, metoder og begrunnelser, som vi kan ha stort utbytte av i diskusjonen om vår tids norskfag. Og det er noen av disse tekstene jeg ønsket å trekke inn i den norsksdidaktiske samtalen gjennom utgivelsen *Norsksdidaktiske klassikere*. Jeg ser derfor spalten «En klassiker genlæst» som et viktig tilskudd til første-språksdidaktikken i Norden og ønsker redaksjonen for *Tidsskrift for dansksdidaktisk forskning* lykke til med det videre arbeidet.